

A Comparative Study of Employability Skills in Iranian and Japanese Primary Education

Maliheh Rabiei ^{*1}

¹ PhD in Islamic Philosophy of Education, Faculty Member at Farhangian University, Zeinabieh Campus in Pishva, Iran.

[10.22080/dc.2026.28955.1080](https://doi.org/10.22080/dc.2026.28955.1080)

Date Received:

April 8, 2025

Date of sent to Review:

December 31, 2025

Date Revised:

December 31, 2025

Date Accepted:

February 7, 2026

Abstract

This study conducted a comparative analysis of employability skills within the primary education systems of Iran and Japan, focusing on macro-level policies and textbook content. The aim was to identify effective strategies for fostering optimal employability outcomes. Employing a comparative research design with a qualitative approach—centered on document and thematic analysis—the study utilized Bereday's comparative model for data analysis. At the macro level, the research examined key policy documents and all primary-level social studies textbooks from both countries. A purposive sampling strategy, informed by the "stranger-familiar" concept, was adopted, selecting Japan as a high-performing reference system (the "stranger") and Iran as the domestic context (the "familiar"). Data were collected using a content analysis checklist based on core employability skill components. The instrument's validity was established through expert review, and its reliability was confirmed via inter-coder agreement measures following recoding procedures. Qualitative data were analyzed through thematic coding, while quantitative descriptive statistics (frequencies and percentages) were used to compare the prevalence of identified themes. The findings indicate that both educational systems emphasize the development of foundational cooperative skills, such as collaboration, adaptability, and responsibility. However, the Japanese system demonstrates a more pronounced and systematic emphasis on cultivating a broader range of employability skills. A distinctive finding is Japan's explicit focus on raising students' awareness of their nation's role in the international community, thereby fostering a global mindset and interest in worldwide engagement from an early age. The study concludes by highlighting the need for a strategic re-evaluation and innovative redesign of career education approaches. It proposes that integrating essential skills and competencies for both national and global civic participation should be a central tenet of educational policy.

Keywords:

Skill, Employability,
Primary Education, Iran,
Japan

*Corresponding Author: Maliheh Rabiei

Address: Faculty Member at Farhangian University,
Zeinabieh Campus in Pishva, Iran.

Email: engamind@yahoo.com

مطالعه تطبیقی بررسی مهارت‌های اشتغال‌پذیری در دوره آموزش ابتدایی ایران و ژاپن

ملیحه ربیعی^{*۱} ID^۱ دکتری فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس زینبیه پیشوا

doi 10.22080/dc.2026.28955.1080

چکیده

هدف این پژوهش، مقایسه مهارت‌های اشتغال‌پذیری در نظام آموزشی ایران و ژاپن از منظر سیاست‌های کلان و تحلیل محتوای کتب دوره ابتدایی به‌منظور ارائه راهکارهایی برای تحقق اشتغال‌پذیری مطلوب است. این مطالعه با روش تطبیقی و رویکرد کیفی (با تمرکز بر تحلیل اسناد و مضامین) انجام و برای تحلیل داده‌ها از رویکرد ناحیه‌ای بردی بهره گرفته شد. در بخش کیفی، واحد مشاهده سطح «کلان» (کشور) و جامعه آماری شامل کلیه اسناد سیاستی کلان و کتب درسی دوره ابتدایی دو کشور است. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند و براساس استراتژی «آشنایی غریبه‌ها» انجام شده که طی آن ژاپن به‌عنوان کشوری با پیشینه موفق (غریبه) و ایران به‌عنوان کشور بومی پژوهشگر (آشنا) انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده، فهرست واری و تحلیل محتوا مبتنی بر مؤلفه‌های مهارت اشتغال‌پذیری بود که روایی آن از طریق نظر صاحب‌نظران و پایایی آن با کدگذاری مجدد و محاسبه توافق بین کدگذاران تأمین شد. داده‌های کیفی با استفاده از تحلیل محتوای کیفی و کدگذاری مبتنی بر مضامین تحلیل شدند. در بخش توصیفی-کمی نیز از همان ابزار برای استخراج فراوانی مضامین استفاده شد و داده‌ها با آمار توصیفی (فراوانی و درصد) به‌صورت مقایسه‌ای ارائه گردید. یافته‌های حاصل از تحلیل مضامین نشان داد که هر دو نظام آموزشی بر پرورش مهارت‌هایی چون تعاون، سازگاری، همکاری و مسئولیت‌پذیری تأکید دارند و نظام آموزشی ژاپن توجه بیشتری به پرورش مهارت‌های اشتغال‌پذیری داشته و به رشد آگاهی دانش‌آموزان از نقش کشور در جامعه بین‌الملل برای ایجاد علاقه به ارتباط با جهان پرداخته است.

تاریخ دریافت:

۱۹ فروردین ۱۴۰۴

تاریخ ارسال به داوری:

۱۰ دی ۱۴۰۴

تاریخ اصلاح:

۱۰ دی ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۱۸ بهمن ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

مهارت؛ اشتغال‌پذیری؛ آموزش ابتدایی؛ ایران؛ ژاپن

^{*} نویسنده مسئول: ملیحه ربیعی

آدرس: دانشگاه فرهنگیان، پردیس زینبیه پیشوا

ایمیل: engamind@yahoo.com

۱ مقدمه

دانش‌آموزان، آینده‌سازان فردای کشور هستند، برای اینکه این قشر از جامعه بتوانند آینده‌روشنی را برای کشور رقم بزنند، باید به فکر راه‌هایی برای افزایش مهارت‌آموزی در فرآیند تعلیم و تربیت آن‌ها بود، تا به افرادی کارآفرین و دارای دانش مهارتی تبدیل شوند. نیروهای دارای دانش و مهارت از سرمایه‌های اصلی کشورهای در حال توسعه به‌شمار می‌روند و برای تربیت چنین نیروهای نیازمند توجه اساسی به آموزش، توانمندسازی، ارتقاء فرهنگ کارآفرینی، توسعه مهارت‌های کسب‌وکار برای اشتغال‌زایی و افزایش تولید هستیم، تا به توسعه پایدار که از مهم‌ترین اهداف هر حکومتی است، دست یابیم.

صرف‌نظر از مباحث تئوریک در خصوص نقش تربیت شغلی، باید اذعان کرد که در کلیه جوامع بشری و از دیرباز بر شروع کسب مهارت‌ها، از سنین کودکی تأکید شده است. بر اساس این، همیشه توافقی جمعی بین والدین، مصلحان اجتماعی، سیاست‌مداران، مربیان و معلمان وجود داشته که نخستین مرحله آموزش رسمی - یعنی دوره ابتدایی - را مناسب‌ترین زمان برای آموزش‌ها مهارت‌ها و ارزش‌ها به کودکان می‌دانستند.

با توجه به این دیدگاه، طبیعی است که کشورهای همچون ایران - به‌عنوان یک کشور در حال توسعه- نیازمند کسب تجارب بین‌المللی و الگوگیری از کشورهای توسعه‌یافته باشند. از یک سو، ایران دارای جمعیت بس جوانی است. این کشور طی چهار دهه اخیر شاهد افزایش نرخ رشد جمعیت بوده است. برآوردهای جمعیتی مرکز آمار ایران نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۸ حدود ۶.۲۴ درصد جمعیت زیر ۱۵ سال و ۲۲ درصد بین ۱۵ تا ۲۹ ساله هستند (یعنی حدود ۴۰ میلیون نفر از جمعیت ۸۲ میلیون نفری) (محزون، ۱۳۹۸). این وضعیت باعث شده که تربیت شغلی اهمیت مضاعفی برای سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان آموزشی کشور پیدا کند. از سوی دیگر، افزایش نقش و

اهمیت نیروی انسانی در روند توسعه باعث شده است که توجه سیاست‌گذاران معطوف به بهره‌گیری از تجارب کشورهایی همچون ژاپن گردد. انتخاب کشور ژاپن به‌عنوان الگوی مقایسه در این پژوهش، مبتنی بر وجوه اشتراک و سنخیت‌های قابل تأمل است. ژاپن کشوری آسیایی است که با حفظ ارزش‌های فرهنگی و سنتی خود، به یکی از پیشرفته‌ترین اقتصادهای جهان تبدیل شده است (سرکارآرانی، ۱۳۹۲). این کشور تجربه موفقی در زمینه پیوند نظام‌مند آموزش عمومی (به‌ویژه دوره ابتدایی) با الزامات توسعه ملی و بازار کار دارد.

ژاپن با مساحت جغرافیایی کمتر از یک‌چهارم ایران و با ۶۰ میلیون جمعیت بیشتر و به‌عنوان یک کشور آسیایی وفادار به فرهنگ و سنت خود، همیشه مورد توجه سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان آموزشی ایران بوده است (سرکارآرانی، ۱۳۹۲). این توجه فقط معطوف به پیشرفت‌های اقتصادی ژاپن نیست. سیاست‌گذار ایرانی درصدد فهم این موضوع است که چگونه ژاپن به توسعه اقتصادی نیز دست یافته است. همچنین، هر دو کشور بر نقش محوری آموزش در شکل‌دهی هویت ملی و تربیت شهروند مولد تأکید دارند؛ لذا، مطالعه تطبیقی سیاست‌ها و محتوای آموزشی این دو کشور می‌تواند درک عمیق‌تری از چگونگی نهادهای سازی مهارت‌های اشتغال‌پذیری از سنین پایین ارائه دهد.

از نظر نویسندگان حاضر، نخستین گام برای آگاهی از روند توسعه اقتصادی در ژاپن، کسب دانش در خصوص روند اشتغال‌پذیری افراد است. روندی که از سال‌های کودکی آغاز شده و شخصیت یک ژاپنی را - به‌عنوان یک انسان توسعه‌یافته - شکل می‌دهد. با عنایت به این مقدمه مختصر، هدف مقاله حاضر ارائه یافته‌های یک مطالعه تطبیقی در خصوص سیاست‌های کلان نظام آموزشی دو کشور ایران و ژاپن در زمینه تربیت شغلی در دوره ابتدایی، مهارت‌ها و شایستگی‌های اشتغال‌پذیری برحسب محتوای کتاب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی و کسب آگاهی در خصوص

دانش‌ها و ارزش‌ها در مدرسه باید مطابق با بافت بومی، زبان، تجارب و معلومات قبلی دانش‌آموز باشد (UNESCO-IBE 2012).

بون، سیم و پرینت (۲۰۰۵) در پژوهشی نشان دادند که در طول تاریخ تعلیم و تربیت سنگاپور، مطالعات اجتماعی یک موضوع کلیدی برای آموزش شهروندی شامل تمرکز بر توسعه مهارت تفکر در دانش‌آموزان و آماده‌سازی آنان برای تبدیل شدن به افرادی آگاه و مسؤول از طریق مطالعات اجتماعی در مدارس دوره‌های عمومی بوده است. در ایرلند فاس و راس (۲۰۱۲) با تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی دریافتند برنامه درسی دوره ابتدایی نسبت به متوسطه اول بر سرنوشت و نقش فعال شهروند در جامعه تأکید بیشتری دارد.

در ژاپن، ایکموتو (۱۹۹۶) در پژوهشی تحت عنوان "آموزش اخلاقی در ژاپن: پیامدهای مربوط به مدارس آمریکایی" اظهار داشت که آموزش اجتماعی سه هدف اصلی دارد: توسعه حس احترام به زندگی؛ به منظور آموزش اهمیت ارتباط بین فرد و گروه و انتقال حس نظم اجتماعی و سلسله مراتب، ناشی از ارزش‌های کنفوسیوسی و احترام به بزرگان و کسانی که در مقام‌های اقتدار هستند.

در ایران یافته‌های پژوهشی نشان‌دهنده این است که آموزش مهارت‌های اشتغال‌پذیری مطلوب، در عمل تحقق کامل نیافته و بازده مورد نظر را نداشته است که می‌توان عوامل متعددی را در این زمینه مؤثر دانست.

خباز (۱۴۰۲)، در پژوهشی تحت عنوان «طراحی مدرسه کار، هنر و تجربه با رویکرد ایجاد اشتغال-زایی» در خصوص طراحی مدارس کار، می‌نویسد: در طراحی مدارس علاوه بر ایجاد حس علاقه و دل بستگی، توجه به آینده و مواردی همچون توسعه کشور و اشتغال‌زایی باید مد نظر طراحان باشد. با توجه به اینکه مسیر شغلی دانش‌آموزان در این گونه مدارس تعیین و پیگیری می‌شود، ضرورت پرداختن به این موضوعات بسیار احساس می‌شود.

شباهت‌ها و تفاوت‌های بین دو کشور است. سؤال عمده پژوهش عبارت است از:

- چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری در دو نظام آموزشی ایران و ژاپن وجود دارد؟

۲ پیشینه پژوهش

نظام آموزشی یکی از مؤثرترین نهادهای جامعه برای ایجاد تغییر در نسل جوان است. این نظام تلاش می‌کند از طریق برنامه درسی تغییرات مناسب را در شخصیت فرد ایجاد کند. در این بین دوره ابتدایی حائز اهمیت بیشتری است؛ چون تغییر در باورها، نگرش‌ها و رفتار لازم است از دوره کودکی - که فرد آمادگی بیشتری برای جامعه‌پذیری دارد- شروع شود. در این دوره رشد و توسعه یادگیری شناختی و ایجاد تغییرات مطلوب رفتاری و اجتماعی در کودکان از طریق فعالیت‌های رسمی و غیر رسمی رخ می‌دهد. بخشی از این فعالیت‌ها از طریق آموزش موضوعات مختلف درسی صورت می‌پذیرد. این دروس با عناوین مختلف همچون مطالعات اجتماعی، آموزش اخلاق، آموزش شهروندی، مهارت‌های زندگی، شناخت محیط زندگی، تاریخ، جغرافیا در نظام‌های آموزشی مختلف ارائه می‌گردد. هدف اصلی و مشترک این دروس - به صورت آشکار و پنهان- تعلیم اصول اجتماعی و مدیریت ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های دانش‌آموزان از همان دوران ابتدایی است (ملکی، ۱۳۷۵). بر اساس این، بسیاری از پژوهشگران علاقمند به تربیت شغلی تلاش می‌کنند از طریق سنجش محتوای این دروس و همچنین میزان یادگیری فراگیران و نقش معلم، درجه موفقیت نظام‌های آموزشی را در تربیت شغلی نسل جوان مورد بررسی قرار دهند. برای مثال می‌توان به یافته‌های چند پژوهش اشاره کرد:

دفتر بین‌المللی تعلیم و تربیت یونسکو در گزارش سال 2012 خود درباره نظام آموزشی سوئد می‌نویسد که اساس تعلیم و تربیت این کشور مبتنی بر بنیان‌های جامعه دموکراتیک است و انتقال

این چنین بیان می‌کنند که آموزش کارآفرینی در سنین کودکی موجب تشویق کودکان به انتخاب کارآفرینی به‌عنوان گزینه شغلی خواهد بود و کلید رسیدن به توسعه فرهنگ کارآفرینی و برخورداری از نسل آینده کارآفرین خواهد بود. آموزش‌های نادرست سبب کم‌رنگ شدن ویژگی‌های کارآفرینی در این سنین می‌شود.

دیبایی صابر و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهش خود تحت عنوان «طراحی الگوی مفهومی نظام جامع آموزش کارآفرینی: ابعاد، عناصر و مؤلفه‌ها» به این نتیجه دست یافتند که در بعد سیاست‌گذاری؛ نیازسنجی و تضمین کیفیت، در بعد برنامه درسی؛ استانداردسازی برنامه درسی و بلوغ برنامه درسی، در بعد معلم؛ وی به‌عنوان برنامه‌ریز درسی و نیز مجری فعال، در بعد دانش‌آموز؛ خبرگی، توسعه شخصی، خطرپذیری و عزت نفس دانش‌آموز، در بعد تدریس؛ تعامل‌های پیوسته و پویا و در بعد یادگیری؛ یادگیری چند بعدی و یادگیری مستمر، ازجمله بنیادی‌ترین مؤلفه‌های نظام جامع آموزش کارآفرینی می‌باشند.

بهشتی، محمودی و حسین پور (۱۳۹۶) آشکار ساختند که کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به مؤلفه‌های جامعه‌پذیری، علم باوری، تعلق خاطر به کشور و انضباط اجتماعی بیشتر و به مواردی همچون رعایت حقوق دیگران، وقت‌شناسی، اعتماد اجتماعی و وجدان کاری کمتر از حد انتظار پرداخته‌اند.

دهقانی (۱۳۹۰) با توجه به دیدگاه آموزگاران، میزان توجه به مهارت‌های اجتماعی را در کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی مورد تحلیل قرار داد. نتایج این پژوهش نشان داد که پراکندگی مهارت‌های اجتماعی در این کتاب‌ها یکسان نیست و بر برخی مهارت‌ها ازجمله پرورش حس همکاری، تأکید بیشتر و به مواردی مثل آشنایی با قوانین اجتماعی توجه بسیار کمی شده است.

بهرامی جزی (۱۳۹۵)، در پژوهشی تحت عنوان «طراحی هنرستان دخترانه فنی و حرفه‌ای با رویکرد اشتغال‌زایی»، بر این موضوع تأکید دارد که آموزش هنر، دریافت مقدم بر درک عقلی است؛ لذا روش آموزش، حرکت از محسوس به سوی معقول است که نشان‌دهنده تأثیر فراوان عوامل محیطی بر نوع آموزش می‌باشد. ازآنجا که از اهداف آموزش فنی و حرفه‌ای تبدیل روحیه مصرف‌کننده دانش به تولیدکننده دانش می‌باشد؛ لذا ایجاد روحیه و توان کارآفرینی، خوداشتغالی و درنهایت اشتغال‌زایی در دانش‌آموزان این مقطع امری حیاتی و ضروری است. در راستای تربیت افرادی کارآفرین، آموزش خلاقیت، آموزش نیاز به استقلال، آموزش حل مسأله و آموزش ریسک‌پذیری ضروری و راه‌گشا قلمداد می‌گردد. نقش مهارت‌آموزی در ایجاد اشتغال، لزوم فراهم آوردن فضاهای مناسب در راستای آموزش حرفه‌ها و مهارت‌های متفاوت را یادآور می‌شود؛ به‌طوری که دانش‌آموختگان این مراکز محیطی همانند محیط اشتغال در جامعه بیرونی را در ابعادی کوچک تجربه نموده باشند. بهره‌گیری از علم روان‌شناسی محیط در طراحی فضاهای آموزشی به جهت افزایش و بهبود تأثیر عوامل محیطی بر آموزش مهم قلمداد می‌گردد.

حدادان (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت عنوان «طراحی هنرستان دخترانه فنی و حرفه‌ای با رویکرد اشتغال‌زایی»، آشکار ساختند که سیستم آموزشی ما در زمینه شناسایی و هدایت استعداد دانش‌آموزان و دانشجویان چندان موفق عمل نکرده است و این موضوع تأثیرات قابل توجهی در انگیزه تحصیلی و عاطفه مثبت و منفی دارد؛ لذا لازم است نظام آموزش و پرورش در زمینه استعدادیابی اهتمام ویژه‌ای بورزد و در این مسیر نهاد خانواده و نهادهای مربوط به اشتغال‌زایی نیز به‌عنوان ذی‌نفعان همراه بشوند.

بهمی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهش خود تحت عنوان «مطالعه تطبیقی آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب و ارائه الگو برای ایران»

شدند و سطح تحلیل پژوهش "کلان" (کشور) پژوهش در نظر گرفته شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پژوهش فهرست واریسی محقق‌ساخته تحلیل محتواپژوهش بود که پژوهش روایی محتوایی پژوهش آن با نظر متخصصان و پژوهش پایایی پژوهش کدگذاری آن از طریق محاسبه ضریب توافق بین کدگذاران (بالای ۸۵/۰) تأمین شد. تحلیل داده‌های کیفی در چهارچوب رویکرد بردی و طی چهار مرحله پژوهش توصیف، تفسیر، هم‌جواری و مقایسه پژوهش انجام پذیرفت. در بخش پژوهش کمی پژوهش نیز از پژوهش تحلیل محتوای کمی (آمار توصیفی) پژوهش برای اندازه‌گیری عینی فراوانی مؤلفه‌ها استفاده شد. جامعه و نمونه این بخش همان کتاب‌های درسی مذکور بودند و با استفاده از همان ابزار، داده‌های کمی استخراج و با شاخص‌های پژوهش فراوانی و درصد پژوهش به‌صورت مقایسه‌ای تحلیل شدند. این تلفیق روشی، امکان درک عمیق کیفی همراه با استناد عینی کمی را فراهم آورد.

۴ یافته‌های پژوهش

توصیف مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری دوره ابتدایی در دو نظام آموزشی ایران و ژاپن

۴/۱ توصیف مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری در نظام آموزشی ایران

برای توصیف جامع مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری در نظام آموزشی ایران، داده‌ها از منابع سیاستی کلان (اسناد فرادستی) و محتوای کتاب‌های درسی گردآوری و تحلیل شد. فرآیند تحلیل شامل چهار مرحله اصلی بود: ۱) تحلیل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۲) بررسی مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، ۳) مطالعه راهنمای برنامه درسی مطالعات اجتماعی و ۴) تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه‌های سوم تا ششم این درس.

توحیدی و همکاران (۱۳۹۴)، با توجه به بررسی عوامل محیطی و شخصی اشتغال‌پذیری، به این نکته دست یافتند که ارتباط معناداری بین نوع شغل با استان محل سکونت جوانان، بین شاخص دانش‌های پایه و شاخص اشتغال‌پذیری با استان محل سکونت جوانان وجود دارد، به گونه‌ای که جوانان ساکن استان‌های کمتر توسعه‌یافته به لحاظ سطح دانش‌های پایه و شاخص اشتغال‌پذیری با جوانان ساکن استان‌های توسعه‌یافته تفاوت بسیاری دارند. به‌علاوه، فرهنگ کار حاکم بر جامعه (به دلیل ارزش نبودن سخت کوشی و پشتکار)، محرومیت‌های مالی (به دلیل بازماندن از افزایش دانش یا مهارت و راه انداختن کسب‌وکار)، عملکرد نظام آموزشی (به دلیل عدم تمرکز کارآمد بر مهارت-آموزی و عدم هماهنگی با بازار کار) و درنهایت، عدم ثبات و یکپارچگی در سیاست‌گذاری‌های کلان کشوری باعث کاهش سطح اشتغال‌پذیری جوانان است. همچنین، این پژوهش مدعی است که انگاره جوانان از نقاط ضعف و قوت خودشان در چارچوب مفهوم اشتغال‌پذیری نادرست و آگاهی آنان از فضای کسب‌وکار ضعیف است و این امر از دلایل مهم کاهش سطح اشتغال‌پذیری آنان به‌شمار می‌آید.

۳ روش پژوهش

این پژوهش با هدف مقایسه مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری در نظام آموزشی ایران و ژاپن، با رویکردی تطبیقی و با بهره‌گیری تلفیقی از روش‌های کیفی و کمی انجام شد. چارچوب کلی تحلیل مبتنی بر رویکرد ناحیه‌ای بردی بود. در بخش کیفی، از روش تحلیل اسنادی و تحلیل محتوای کیفی برای کشف مضامین و سیاست‌های کلان استفاده گردید. جامعه این بخش شامل کلیه اسناد فرادستی و کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم تا ششم دو کشور بود. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند و براساس استراتژی "آشنایی غریبه‌ها" انجام شد، به‌طوری‌که ژاپن به‌عنوان نظام آموزشی موفق (غریبه) و ایران به‌عنوان نظام بومی (آشنا) انتخاب

۴/۱/۱ مؤلفه‌های استخراج‌شده از اسناد

سیاستی کلان

با بررسی و تحلیل مبانی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران، می‌توان گفت؛ در سند بنیادین آموزش و پرورش ایران، تربیت شغلی با تربیت اخلاقی و دینی ارتباط تنگاتنگی دارد و مبتنی بر تعالیم دینی و اخلاقی است. توجه به تعالیم دینی، پرورش فرد متدین و جامعه‌ای مبتنی بر عدالت که حیات طیبه از آن یاد می‌شود، مؤلفه‌های اساسی تربیت شغلی براساس سند بنیادین، در نظام آموزشی ایران می‌باشند. با بررسی مبانی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش می‌توان گفت مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد تأکید در این سند جهت بهبود تعاملات انسان با محور قرار دادن انسان و توجه به آزادی و اختیار انسان عبارت‌اند از: (رشد همه‌جانبه فرد، واکنش شخصی، اظهار نظر، توجه به فرد در ساخت جامعه، خردورزی، خلاقیت، بازشناسی امور، عدالت‌خواهی، مسئولیت‌پذیری و همدلی، گذشت، رأفت، عدالت و بخشش) و با توجه به اصالت قائل شدن برای جامعه، مؤلفه‌ها عبارت‌اند از: (احترام به قوانین، رعایت قوانین، احترام به فرهنگ و سنت اجتماعی، توسعه جامعه مطلوب، همکاری، تعاون، حفظ وحدت در جامعه، مشارکت افراد در ساخت جامعه، محافظت از محیط زیست) و با اصالت قائل شدن به فرد و جامعه مؤلفه‌های تربیت شغلی عبارت‌اند از: (برقراری ارتباط با دیگران، هم‌زیستی و سازگاری اجتماعی، برقراری ارتباط مطلوب، مشارکت و تعاون، برقراری مساوات و عدالت، مشورت، کمک به دیگران، احترام به دیگران و اعضای خانواده).

۴/۱/۲ مؤلفه‌های مستخرج از راهنما و محتوای

کتاب درسی

در دوره ابتدایی ایران دروس مختلفی وجود دارد که محتوای آن به نحوی مرتبط با یکی از ابعاد تربیت شغلی است. مطالعه و تحلیل کتاب‌های مطالعات اجتماعی نشان داد که می‌توان از لحاظ موضوعی محتوای فصول این کتب را به دو گروه کلی ارزش‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی تقسیم کرد.

ارزش‌های اجتماعی شامل مؤلفه‌هایی همچون میهن‌دوستی، قانون‌گرایی، تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی و ارزش‌های مذهبی می‌گردد. مهارت اجتماعی دربردارنده مؤلفه‌هایی همچون برقراری ارتباط، مشارکت و تعاون، طلب علم و پژوهش، آزادی و خلاقیت، ارائه راهبردهای جدید است.

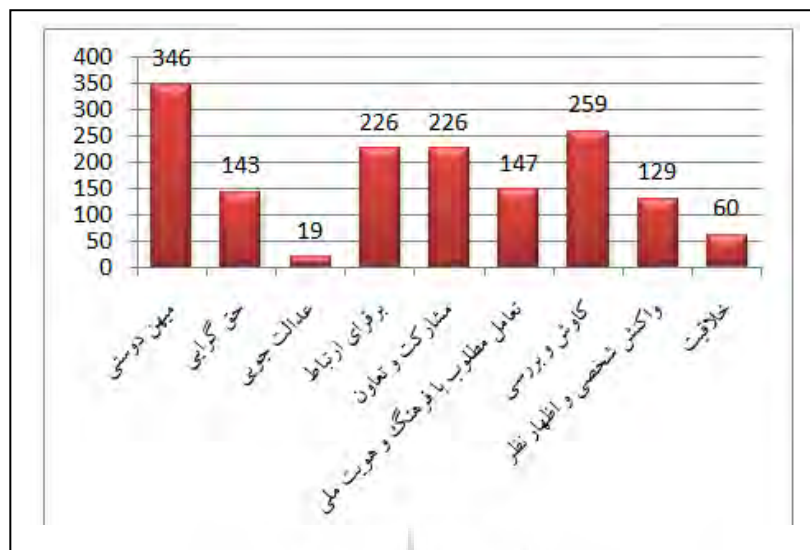
با بررسی و تحلیل کتب راهنمای تدریس مطالعات اجتماعی دوره آموزش ابتدایی می‌توان گفت مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد تأکید در این کتب جهت بهبود تعاملات انسان با محور قرار دادن انسان و توجه به آزادی و اختیار انسان عبارت‌اند از: (آشنایی با هویت اجتماعی، بازشناسی هویت، تفکر و خلاقیت، ارائه راهبردهای جدید، قانون‌مداری، حق-گرایی، خودشناسی، همدلی، احترام و قدردانی، بازشناسی هویت اجتماعی، بازشناسی فرهنگ و سنت، علاقه‌مندی به گذشته کشور، کاوش و بررسی، مسئولیت‌پذیری، وظیفه‌شناسی، نقد و بررسی، قضاوت صحیح، فداکاری)، مؤلفه‌های توجه به اصالت جامعه عبارت‌اند از: (محافظت از منابع ملی، آشنایی با دستاوردهای ملی، رعایت و احترام به آداب و رسوم ملی و محلی، ارج‌گذاری به مفاخر، علاقه‌مندی به سنت و گذشته فرهنگ کشور، بازشناسی فرهنگ و سنت، تعامل با فرهنگ، دفاع از وطن، آشنایی با منابع ملی، میهن‌دوستی، برقراری ارتباط و تعامل با کشورهای همسایه، آشنایی با فرهنگ تعامل مطلوب با فرهنگ آداب و رسوم و مفاخر) و با اصالت قائل شدن به افراد اجتماع، مؤلفه‌های تربیت شغلی عبارت‌اند از: (رعایت حقوق دیگران، تکریم والدین، همکاری، احترام و قدردانی از دیگران، مشارکت، مشورت، برقراری ارتباط مطلوب، تعاون، برقراری مساوات و عدالت، مشورت، کمک به دیگران، احترام و قدردانی از دیگران و اعضای خانواده).

۴/۱/۳ نتایج تحلیل محتوای کمی کتب درسی

پس از بررسی میزان فراوانی مؤلفه‌های تربیت شغلی در تک‌تک پایه‌ها، مجموع فراوانی این مؤلفه در کل پایه‌ها تجمیع شد؛ نمودار (۱). با توجه به

فراوانی و توجه به این دو حیطة در دوره آموزش ابتدایی، مورد بررسی قرار گرفت:

طبقه‌بندی مؤلفه‌های تربیت شغلی در دو دسته ارزش‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی، میزان

نمودار ۱. مؤلفه‌های تربیت شغلی در دوره آموزش ابتدایی ایران

سوم، دومین مؤلفه‌ای است که از بالاترین فراوانی برخوردار است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن نیز حاکی از آن است که زیر مؤلفه‌های پرس‌وجو، بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات و مقایسه و طبقه‌بندی اطلاعات از فراوانی بالا و زیر مؤلفه‌های طرح پرسش‌های اجتماعی، ارائه نتایج و تفکر از فراوانی پایینی برخوردار هستند.

بررسی مؤلفه‌های برقراری ارتباط نیز گویای این امر است که در پایه‌های سوم و ششم از فراوانی بیشتری نسبت به پایه‌های چهارم و پنجم برخوردار است. زیر مؤلفه‌هایی نظیر برقراری ارتباط جهت انجام فعالیت‌ها و خوب گوش کردن و خوب نگاه کردن در برقراری ارتباط با دیگران و انتقال مؤثر نظر دیدگاه از بیشترین فراوانی برخوردار هستند و این در حالی که است لازمه همکاری و برقراری ارتباط دانش‌آموزان با یکدیگر در کار گروهی، نیازمند آموزش‌های لازم در خصوص مهارت‌هایی که تحت عنوان زیر مؤلفه‌های مهمی چون احترام به دیگران، احترام به والدین، انتقال مؤثر دیدگاه و نظر خود، توانایی بیان نظر مخالف، سازگاری اجتماعی با دیگران و خوب گوش کردن و خوب نگاه کردن به

با توجه به نمودار فوق می‌توان استنباط کرد که به مؤلفه‌های میهن‌دوستی، کاوش و بررسی، مشارکت و تعاون نسبت به بقیه مؤلفه‌ها بیشتر و به مؤلفه‌های خلاقیت، حق‌گرایی و تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی بسیار کمتر پرداخته شده است.

بررسی مؤلفه میهن‌دوستی به‌عنوان مؤلفه‌ای که از بالاترین فراوانی برخوردار است؛ نشان‌دهنده این است که میزان توجه به این مؤلفه در پایه‌های چهارم و ششم بسیار بالا و در پایه سوم بسیار پایین بوده است. با وجود بالا بودن فراوانی این مؤلفه در بین مؤلفه‌های دیگر تربیت شغلی، توجه و فراوانی زیر مؤلفه‌هایی نظیر ارج‌گذاری به مناطق گردشگری و میراث فرهنگی، آشنایی با منابع و استعدادهای کشور، ارج‌گذاری به مفاخر در فراوانی مطلوب و زیر مؤلفه‌هایی نظیر حفظ وحدت و تفاهم در کشور، آشنایی با دستاوردهای ملی، دفاع از وطن در برابر بیگانه، حفاظت از منابع ملی از فراوانی پایینی برخوردارند.

بررسی مؤلفه کاوش و بررسی نیز حاکی از آن است که این مؤلفه در تمامی پایه‌ها به جز پایه

جهانی توجه بسیار نامطلوبی شده است و دامنه روابط و تعامل بین‌المللی تنها به روابط با کشورهای همسایه محدود می‌گردد.

مؤلفه حق‌گرایی، مؤلفه دیگری است که پس از مؤلفه تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی و جهانی، از فراوانی بالایی برخوردار است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن حاکی از آن است که زیر مؤلفه‌های احترام به فرهنگ و سنت و تعالیم مذهبی، رعایت قانون و رعایت نظم و انضباط نسبت به زیر مؤلفه رعایت حقوق دیگران، از فراوانی بالایی برخوردارند. با توجه به مفهوم عمیق حق و لزوم رعایت آن در روابط بین افراد، توجه ناکافی به این مؤلفه خلل بزرگی را در قانون‌گرایی و رعایت نظم ایجاد می‌کند؛ چراکه لازمه رعایت قانون و نظم و انضباط، پذیرفتن و احترام به حقوق دیگران است.

بررسی مؤلفه واکنش شخصی و اظهار نظر حاکی از این است که میزان فراوانی این مؤلفه در پایه ششم نسبت به سایر پایه‌ها بیشتر است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن نیز حاکی از آن است که زیر مؤلفه‌های نگرستن به موضوع با استنباط خود و بازشناسی و نقد و بررسی نسبت به زیر مؤلفه قضاوت که مرحله نهایی و اصلی اظهار نظر است، از بیشترین فراوانی برخوردار است. این در حالی است که انتظار می‌رود دانش‌آموزان در فرآیند تفکر و اظهار نظر به مرحله‌ای برسند که بتوانند به‌خوبی قضاوت صحیح داشته باشند.

مؤلفه خلاقیت، مؤلفه‌ای است که متأسفانه تحلیل کتب نشان‌دهنده کم‌ترین فراوانی این مؤلفه است و تنها در پایه سوم نسبت به سایر پایه‌ها از فراوانی بیشتری برخوردار است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن نیز حاکی از آن است که زیر مؤلفه‌های طراحی و تولید راهبردهای جدید، پیشنهاد دادن نسبت به زیر مؤلفه‌های تجسم و پیش‌بینی و توسعه و بسط آموخته‌ها بیشتر است. در جامعه امروز که نقش دوره ابتدایی در تغییرات و اصلاحات نظام آموزشی و جامعه بر هیچ‌کس پوشیده نیست، توجه کم به مؤلفه خلاقیت خلل

دیگری هنگام برقراری ارتباط، از آن‌ها یاد شده است. ضروری است دانش‌آموزان ابتدا آموزش‌های لازم را در این زمینه ببینند تا هنگام برقراری ارتباط با دیگران، اعضای گروه، همسالان و اعضای خانواده بتوانند بهترین تعاملات اجتماعی را با دیگران داشته باشند.

مؤلفه بعدی که از فراوانی بالایی برخوردار است؛ مؤلفه مشارکت و تعاون است که با بررسی زیر مؤلفه‌ها درمی‌یابیم که زیر مؤلفه‌های کارگروهی و کمک به هم نوع در این مؤلفه بیشترین فراوانی را دارند و زیرمؤلفه‌هایی چون صبوری و بردباری درانجام کار گروهی، فاقد فراوانی و زیر مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری و مشورت و فداکاری از فراوانی کم‌تری برخوردار هستند. نکته مهم و قابل تأمل در این مؤلفه و زیر مؤلفه‌های آن، این است که علت فراوانی این مؤلفه نیز جملات و فعالیت‌هایی در کتاب است که از دانش‌آموزان خواسته شده است تا با همراهی و همکاری هم فعالیت‌های کتاب را انجام دهند. کم‌تر پرداختن به زیر مؤلفه‌ای چون مسئولیت‌پذیری و مشورت و صبوری در انجام کارهای گروهی، مشکل بزرگی در انجام کار مشارکتی به دنبال خواهد داشت؛ لذا ضروری است ابتدا مهارت و راه و روش و نحوه تعامل و مشارکت به دانش‌آموزان آموخته شود، سپس آن‌ها را دعوت به کار گروهی و مشارکت نمود.

بررسی مؤلفه تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی و جهانی نیز حاکی از این امر است که میزان فراوانی این مؤلفه در پایه چهارم و پنجم نسبت به پایه‌های سوم و ششم بالاتر است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن نیز نشان‌گر این امر است که فراوانی زیر مؤلفه‌های رشد و ارج‌گذاری به زبان و آداب رسوم ملی و محلی و تعامل مطلوب میان فرهنگ‌های مختلف در جامعه نسبت به زیر مؤلفه بازشناسی فرهنگ و سنت بالاتر هستند. نکته قابل تأمل و مهم این است که متأسفانه در کتب اجتماعی، به زیر مؤلفه تعامل با فرهنگ و هویت ملی توجه مطلوب، اما به تعامل با فرهنگ و هویت

نیروی محرکه لازم برای تحقق رفتار و مهارت مطلوب در فرد به وجود نخواهد آمد.

با جمع‌بندی نتایج حاصل از بررسی اسناد بالادستی و تحلیل محتوای کتب درسی، اکنون که مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی در دوره آموزش ابتدایی ایران شناسایی شد، با تلفیق آن‌ها در قالب یک ماتریس، می‌توان آن‌ها را به صورت کلی نشان داد (۱).

بسیار بزرگی را در روند نقش‌آفرینی افراد جامعه در ساخت و توسعه جامعه ایجاد خواهد کرد.

مقایسه مؤلفه‌های تربیت شغلی در دوره آموزش ابتدایی ایران نیز حاکی از آن است که به مؤلفه‌های ارزش‌های اشتغال‌پذیری کمتر از مؤلفه‌های مهارت‌های شغلی پرداخته شده است. در حالی لازمه انجام یک عمل یا بروز یک رفتار اجتماعی مطلوب، ارزشمندی و ایجاد نگرش مثبت در فرد است؛ به عبارتی تا ارزش‌ها در فرد درونی نگردد،

جدول ۱. مؤلفه‌های تربیت شغلی در دوره آموزش ابتدایی ایران

مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی حوزه مهارت‌های اجتماعی	مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی حوزه ارزش‌های اجتماعی
برقراری ارتباط (برقراری ارتباط مطلوب با دیگران، فرمان‌برداری، احترام و برقراری ارتباط مطلوب با والدین، انتقال و بیان مؤثر دیدگاه، بیان نظرهای مخالف، سازگاری اجتماعی، خوب گوش کردن و نگاه کردن)	میهن‌دوستی (آشنایی با منابع و استعدادهای کشور، حفظ وحدت و تفاهم در کشور، ارج‌گذاری به مناطق گردشگری و میراث فرهنگی، دفاع از وطن در برابر بیگانه، حفاظت از منابع ملی و دستاوردهای ملی، ارج‌گذاری به مفاخر، علاقه‌مندی به گذشته کشور و حفاظت از میراث فرهنگی)
مشارکت و تعاون (همراهی و کار گروهی، مسئولیت‌پذیری، تصمیم‌گیری جمعی و مشورت، صبوری و برد باری، فداکاری، کمک به هم نوع)	حق‌گرایی (احترام به تعالیم مذهبی، احترام و رعایت قانون، رعایت حقوق دیگران، رعایت نظم و انضباط)
تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی (رشد و ارج‌گذاری به زبان و آداب رسوم ملی و محلی، بازشناسی فرهنگ هویت و سنت، تعامل مطلوب میان فرهنگ‌های مختلف در جامعه)	عدالت‌جویی (ظلم‌ستیزی، عدالت‌خواهی)
علم‌جویی، کاوش و بررسی (تفکر، طرح پرسش‌های اجتماعی، پرس‌وجو، ثبت اطلاعات، ارائه نتایج، بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات، مقایسه و طبقه‌بندی اطلاعات)	
آزادی، واکنش شخصی و اظهار نظر (نگریستن به موضوع با استنباط خود، بازشناسی و نقد و بررسی، قضاوت صحیح، ترجیح دادن)	
خلاقیت (توسعه و بسط آموخته‌ها، پیشنهاد دادن، تجسم و پیش‌بینی، طراحی راهبردهای جدید)	

۴,۲ توصیف مؤلفه‌های تربیت شغلی در نظام آموزشی ژاپن

۴,۲,۱ مؤلفه‌های استخراج‌شده از اسناد سیاستی کلان:

با بررسی و تحلیل مبانی قانون اساسی بنیادین آموزش و پرورش ژاپن، می‌توان گفت؛ تربیت شغلی در ژاپن نیز با تربیت اجتماعی در هم تنیده است و با اتکا به تعالیم اخلاقی کنفوسیوس و شینتوئیسم و بودائیسیم، مبانی و اهداف تربیت شغلی ارائه شده است. جامعه وحدت یافته و متعادل، امنیت، رعایت حقوق دیگران، ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی مهم‌ترین مؤلفه‌های تربیت شغلی در نظام آموزشی ژاپن هستند. می‌توان گفت مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد تأکید در مبانی ژاپنی جهت بهبود تعاملات انسان با محور قرار دادن انسان و توجه به آزادی و اختیار انسان عبارت‌اند از: (شکوفایی و پرورش کامل فرد، تفکر و خردورزی، کاوش و بررسی، تلاش، وظیفه‌شناسی) و با اصالت قائل شدن به فرد و جامعه مؤلفه‌های تربیت شغلی عبارت‌اند از: (مسئولیت‌پذیری، وظیفه‌شناسی، عدالت‌خواهی، احترام به دیگران، رعایت حقوق دیگران، مشارکت، برقراری رابطه مطلوب، انسان‌دوستی، توافق و تفاهم، سازگاری اجتماعی، احترام و قدردانی، گذشت، همدلی، هم‌زیستی) و با توجه به اصالت جامعه مؤلفه‌ها عبارت‌اند از: (حفظ وحدت و یکپارچگی در جامعه، رعایت قوانین، نظم در جامعه، رشد و توسعه جامعه). بر اساس این، در ژاپن لزوم تحقق جامعه متعادل و تربیت شغلی افراد جامعه براساس مؤلفه‌هایی مهمی چون انسان‌دوستی، وظیفه‌شناسی، عدالت‌خواهی، صلح، بازشناسی، مسئولیت‌پذیری، انجام وظیفه و برقراری روابط مطلوب اجتماعی می‌باشند.

- مؤلفه‌های فرد-محور: شکوفایی فرد، خردورزی، خلاقیت، تلاش و وظیفه‌شناسی.

- مؤلفه‌های جامعه-محور: حفظ وحدت ملی، رعایت قوانین، احترام به سلسله‌مراتب اجتماعی، صلح و نظم.
- مؤلفه‌های تلفیقی (همگرایی فرد و جامعه): مسئولیت‌پذیری، عدالت‌خواهی، احترام متقابل، همدلی، تعاون و انسان‌دوستی.

بررسی سند "تصویر فرد کامل ژاپنی" (مصوب شورای مرکزی آموزش و پرورش) نیز چهارچوب روشنی از شایستگی‌های مورد انتظار ارائه می‌دهد. این سند بر پرورش افرادی متکی به خود، خلاق، مسئولیت‌پذیر، قانون‌مدار، میهن‌دوست و دارای نگاه بین‌المللی تأکید دارد. نکته برجسته در این اسناد، توجه صریح و پررنگ به نقش فرد در جامعه جهانی است، به‌طوری‌که یکی از اهداف، تربیت شهروندانی است که "علاقه‌مند به مشارکت در صلح جهانی و توسعه جامعه بین‌المللی" هستند (MEXT, 2020).

۴,۲,۲ مؤلفه‌های مستخرج از راهنما و محتوای کتب درسی

بررسی راهنمای برنامه درسی و اهداف کتب درسی ژاپن نشان می‌دهد که پرورش مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری دارای سیر تکاملی برنامه‌ریزی شده است. این سیر از شناخت محیط نزدیک و درون‌کشوری در پایه‌های ابتدایی آغاز و به‌تدریج به سمت مسئولیت‌پذیری برای توسعه ملی و سپس نقش‌آفرینی و تعامل آگاهانه در عرصه بین‌المللی در پایه‌های بالاتر گسترش می‌یابد. دو ویژگی برجسته این رویکرد عبارت‌اند از:

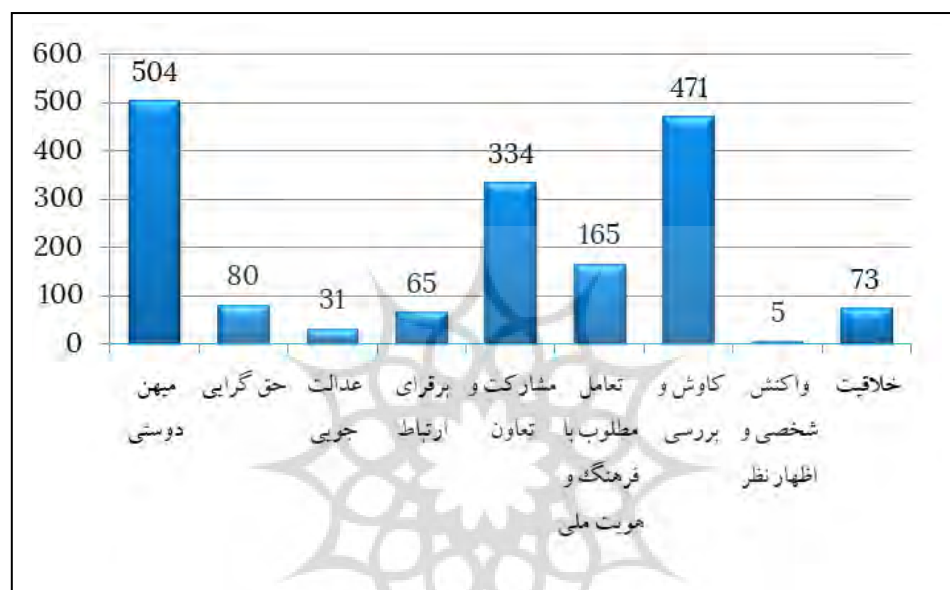
۱. تلفیق عمیق مؤلفه‌های هویتی (ملی) با مؤلفه‌های بین‌المللی: به‌گونه‌ای که عشق به وطن و سنت، مقدمه‌ای برای مشارکت سازنده در جهان تلقی می‌شود.

۲. کاربردی‌سازی مهارت‌ها: مهارت‌هایی مانند کاوشگری، تفکر و استفاده از اسناد، نه به‌صورت انتزاعی، بلکه در بستر حل مسائل واقعی مرتبط با

اصلی اشتغال‌پذیری در جهان پیچیده امروز محسوب می‌شود.

۴،۲،۳ نتایج تحلیل محتوای کمی کتب درسی

پس از استخراج مؤلفه‌ها از اسناد سیاستی، میزان توجه به این مؤلفه‌ها در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم تا ششم ژاپن (شش کتاب) از طریق تحلیل محتوای کمی و کیفی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این تحلیل به شرح زیر است:

نمودار ۲. مؤلفه‌های تربیت شغلی در دوره آموزش ابتدایی ژاپن

و میراث فرهنگی، آشنایی با منابع و استعدادهای کشور، آشنایی با دستاوردهای ملی، حفاظت از منابع ملی، ارج‌گذاری به مناطق گردشگری و میراث فرهنگی از فراوانی مطلوب و زیر مؤلفه‌های ارج-گذاری به مفاخر، حفظ وحدت و تفاهم در کشور، دفاع از وطن در برابر بیگانه، از فراوانی پایینی برخوردارند.

بررسی مؤلفه کاوش و بررسی نیز حاکی از آن است که این مؤلفه در تمامی پایه‌ها دومین مؤلفه‌ای است که از بالاترین فراوانی برخوردار است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن نیز حاکی از آن است که زیر مؤلفه‌های پرس‌وجو، بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات و طرح پرسش‌های اجتماعی از فراوانی بالا

توسعه اقتصادی، حفظ محیط زیست و روابط بین‌الملل آموزش داده می‌شوند.

این یافته مؤید آن است که نظام آموزشی ژاپن به‌طور سیستماتیک در حال تربیت دانش‌آموزانی است که علاوه بر برخورداری از مهارت‌های شناختی و اجتماعی پایه، از آگاهی ملی مسئولانه و نگاه جهانی فعال برخوردار باشند؛ ترکیبی که هسته

با توجه به نمودار می‌توان استنباط کرد که مؤلفه‌های میهن‌دوستی، کاوش و بررسی، مشارکت و تعاون و تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی و جهانی از بیشترین فراوانی و زیر مؤلفه‌های حق‌گرایی، خلاقیت، برقراری ارتباط، عدالت جویی و واکنش شخصی و اظهار نظر از کم‌ترین فراوانی در دوره آموزش ابتدایی ژاپن برخوردار هستند.

بررسی مؤلفه میهن‌دوستی به‌عنوان مؤلفه‌ای که از بالاترین فراوانی برخوردار است؛ نشان‌دهنده این است که میزان توجه به این مؤلفه در پایه‌های سوم، چهارم و پنجم بسیار بالا و در پایه ششم بسیار پایین بوده است. با وجود بالابودن فراوانی این مؤلفه در بین مؤلفه‌های دیگر تربیت شغلی، توجه و فراوانی زیر مؤلفه‌هایی نظیر ارج‌گذاری به مناطق گردشگری

در نتیجه این عمل در توسعه و گسترش تفاهم و تعاملات بین‌المللی بسیار مؤثر بوده است.

مؤلفه حق‌گرایی، مؤلفه دیگری است که پس از مؤلفه تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی و جهانی، از فراوانی بالایی برخوردار است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن حاکی از آن است که زیر مؤلفه‌های احترام به دیگران، رعایت قانون و رعایت نظم و انضباط نسبت به زیر مؤلفه احترام به تعالیم مذهبی از فراوانی بالایی برخوردارند. با توجه به مفهوم عمیق حق و لزوم رعایت آن در روابط بین افراد، این مؤلفه‌ها به‌خوبی در کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره آموزش ابتدایی ژاپن مورد توجه قرار گرفته‌اند؛ چراکه لازمه رعایت قانون و نظم و انضباط پذیرفتن و احترام به حقوق دیگران است.

مؤلفه خلاقیت، مؤلفه‌ای است که تحلیل کتب نشان‌دهنده آن است که در پایه سوم و چهارم نسبت به سایر پایه‌ها از فراوانی بیشتری برخوردار است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن نیز حاکی از آن است که زیر مؤلفه‌های طراحی و تولید راهبردهای جدید و پیشنهاد دادن، نسبت به زیر مؤلفه‌های تجسم و پیش‌بینی و توسعه و بسط آموخته‌ها بیشتر است. موضوعات درسی در کتب مطالعات اجتماعی ژاپن با طرح پرسش شروع می‌شود و پس از جمع‌بندی پاسخ و تجزیه و تحلیل آن، با ارزشمند تلقی کردن نقش دانش‌آموزان در پیشرفت جامعه، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود به طراحی و تولید راهبرد و راهکارهای جدید بپردازند؛ از این‌رو در تمامی پایه‌ها زیر مؤلفه طراحی و تولید راهبرد و راهکارهای جدید از فراوانی مطلوبی برخوردار است.

بررسی مؤلفه‌های برقراری ارتباط نیز گویای این امر است که در پایه‌های ششم از فراوانی بیشتری نسبت به پایه‌های دیگر برخوردار است. زیر مؤلفه‌هایی نظیر احترام به دیگران، برقراری ارتباط جهت انجام فعالیت‌ها و خوب گوش کردن و خوب نگاه کردن در برقراری ارتباط با دیگران از بیشترین فراوانی برخوردار هستند و این در حالی است که لازمه همکاری و برقراری ارتباط دانش‌آموزان با

و زیر مؤلفه‌های مقایسه و طبقه‌بندی اطلاعات، ارائه نتایج و تفکر از فراوانی پایینی برخوردار هستند.

مؤلفه بعدی که از فراوانی بالایی برخوردار است، مؤلفه مشارکت و تعاون است که با بررسی زیر مؤلفه‌ها درمی‌یابیم که زیر مؤلفه‌های کارگروهی و کمک به هم‌نوع در این مؤلفه بیشترین فراوانی را دارند و زیر مؤلفه‌هایی چون صبوری و بردباری در انجام کار گروهی، مسئولیت‌پذیری و مشورت و فداکاری از فراوانی کم‌تری برخوردار هستند. نکته مهم و قابل تأمل در فراوانی این مؤلفه و زیر مؤلفه‌های آن، توجه ویژه در محتوای کتب درسی به زیر مؤلفه‌های همکاری و کار گروهی و کمک به یکدیگر در انجام فعالیت‌هاست. در کتب مطالعات اجتماعی ژاپن کم‌تر جملاتی را می‌توان یافت که دارای فعل مفرد و دستوری باشد.

بررسی مؤلفه تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی و جهانی نیز حاکی از این امر است که میزان فراوانی این مؤلفه در پایه ششم نسبت به سایر پایه‌ها بالاتر است. بررسی زیر مؤلفه‌های آن نیز نشان‌گر این امر است که فراوانی زیر مؤلفه‌های رشد و ارج‌گذاری به زبان و آداب و رسوم ملی و محلی و تعامل مطلوب میان فرهنگ‌های مختلف در جامعه نسبت به زیر مؤلفه بازشناسی فرهنگ و سنت بالاتر هستند. نکته قابل تأمل و مهم توجه ویژه کشور ژاپن به تعامل با کشورهای دیگر جهان است، درحالی‌که در نظام آموزشی ایران توجه به روابط بین‌الملل بسیار اندک است. با توجه به اینکه عصر کنونی، عصر فراجغرافیایی و عصر استفاده از رسانه‌های جدید و سریع اطلاعاتی است، داشتن جامعه‌ای پر تحرک و قدرتمند در آینده در گرو آگاهی و تعامل با جوامع بین‌المللی، در عین حفظ فرهنگ و وحدت ملی است. نکته مهم دیگر در بررسی زیر مؤلفه‌های این مؤلفه، این است که دایره توجه به بازشناسی فرهنگ و سنت، از محدوده هویت، فرهنگ و سنت ملی خارج شده و به بازشناسی فرهنگ و هویت بین‌المللی نیز پرداخته شده است.

مؤلفه نسبت به مؤلفه‌های دیگر، گویای این امر مهم است که با وجود اینکه نظام آموزشی ژاپن اعتقاد به اصالت فرد و جامعه در فرآیند اجتماعی شدن افراد دارد، متأسفانه در محتوای کتب درسی به‌ندرت می‌توان جمله یا فعالیتی را یافت که به تفاوت‌های فردی افراد توجه داشته باشد؛ لذا همه فعالیت‌ها و محتوای درسی اجتماع محور بوده و به کار گروهی و همکاری افراد با یکدیگر تأکید دارند.

مقایسه مؤلفه‌های تربیت شغلی در دوره آموزش ابتدایی ژاپن نیز حاکی از آن است که به ارزش‌های اجتماعی کمتر از مهارت‌های اجتماعی پرداخته شده است. اکنون که مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی در دوره آموزش ابتدایی ژاپن شناسایی شد، با تلفیق آن‌ها در قالب یک ماتریس، می‌توان آن‌ها را به‌صورت کلی نشان داد. جدول (۲) مؤلفه‌های تربیت شغلی استنتاجی از مطالعه اسناد ژاپنی را نشان می‌دهد.

با جمع‌بندی نتایج حاصل از بررسی اسناد و نظر متخصصان و کتب درسی می‌توان مؤلفه‌های تربیت شغلی را با قرار دادن در دو حوزه اصلی ارزش‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی به‌صورت زیر جمع‌بندی نمود:

یکدیگر در کار گروهی نیازمند آموزش‌های لازم در خصوص مهارت‌هایی که تحت عنوان زیر مؤلفه‌های مهمی چون انتقال مؤثر دیدگاه و نظر خود، توانایی بیان نظر مخالف، سازگاری اجتماعی با دیگران و خوب گوش کردن و خوب نگاه کردن به دیگری هنگام برقراری ارتباط، از آن‌ها یاد شده است. دانش‌آموزان ضروری است ابتدا آموزش‌های لازم را در این زمینه ببینند تا هنگام برقراری ارتباط با دیگران، اعضای گروه، همسالان و اعضای خانواده بتوانند بهترین تعاملات اجتماعی را با دیگران داشته باشند. از سوی دیگر در کتب درسی مطالعات اجتماعی ژاپن به مؤلفه ارتباط با والدین و احترام به آن‌ها بسیار کم و ناچیز پرداخته شده است.

مؤلفه آخری که متأسفانه در همه پایه‌ها از فراوانی بسیار پایینی نسبت به سایر مؤلفه‌ها برخوردار است، مؤلفه واکنش شخصی و اظهار نظر است. بررسی مؤلفه واکنش شخصی و اظهار نظر حاکی از این است که زیر مؤلفه‌های نگریستن به موضوع با استنباط خود و قضاوت که مرحله نهایی و اصلی اظهار نظر است، از بیشترین فراوانی برخوردار است؛ لذا ضروری است دانش‌آموزان در فرآیند تفکر و اظهار نظر به مرحله‌ای برسند که بتوانند به‌خوبی قضاوت صحیح داشته باشند. بررسی و تحلیل این

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۲. مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری در دوره آموزش ابتدایی ژاپن

مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی حوزه ارزش‌های اجتماعی	مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی حوزه ارزش‌های اجتماعی
مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی حوزه مهارت‌های اجتماعی	مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی حوزه ارزش‌های اجتماعی
برقراری ارتباط (برقراری ارتباط مسالمت‌آمیز با دیگران، احترام به دیگران، احترام به امپراتور، انتقال و بیان مؤثر دیدگاه، سازگاری اجتماعی، خوب گوش کردن و نگاه کردن، برقراری ارتباط با کشورهای دیگر جهان، گسترش تفاهم بین‌المللی)	میهن‌دوستی (احترام به ملیت و فرهنگ، آشنایی با منابع و استعدادهای کشور، حفظ وحدت و تفاهم در کشور، ارج‌گذاری به مناطق گردشگری و میراث فرهنگی، حفاظت از منابع ملی، آشنایی با دستاوردهای ملی، ارج‌گذاری به مفاخر، علاقه‌مندی به گذشته کشور و حفاظت از محیط زیست، آگاهی سیاسی در خصوص نظام سیاسی کشور)
مشارکت و تعاون (ارزشمندی کار و تلاش، همکاری و کار گروهی، مسئولیت‌پذیری، تصمیم‌گیری جمعی و مشورت، کمک به دیگران)	حق‌گرایی (احترام به تعالیم و نمادهای مذهبی، احترام و رعایت قانون، رعایت حقوق دیگران، رعایت نظم و انضباط)
تعامل مطلوب با فرهنگ و هویت ملی (رشد و ارج‌گذاری آداب رسوم ملی و محلی، بازشناسی فرهنگ هویت و سنت، تعامل مطلوب میان فرهنگ‌های مختلف در جامعه و جهان)	عدالت‌جویی (برقراری صلح، تساوی و برابری)
علم‌جویی، کاوش و بررسی (تفکر، طرح پرسش‌های اجتماعی، پرس‌وجو، ثبت اطلاعات، ارائه نتایج، بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات، مقایسه و طبقه‌بندی اطلاعات)	
واکنش شخصی و اظهار نظر (نگریستن به موضوع با استنباط خود، بازشناسی و نقد و بررسی، قضاوت صحیح)	
خلاقیت (پیشنهاد دادن، طراحی و تولید راهبردهای جدید)	

۵ تفسیر

کوچک با جمعیتی زیاد (یازدهمین کشور دنیا برحسب جمعیت) است. تنوع زبانی و نژادی در ژاپن اندک و در ایران گسترده می‌باشد. درحالی‌که اکثریت مردم در ژاپن خود را افراد مذهبی نمی‌دانند، آیین بودایی و شینتو رواج بیشتری دارد، در برابر، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اسلام، مسیحیت، یهودیت و زرتشت را به‌عنوان ادیان رسمی به رسمیت می‌شناسد. اما اکثریت قریب به اتفاق ایرانیان مسلمان هستند که مذهب رسمی دولت است. کردها و ترکمن‌ها عمدتاً مسلمان سنی هستند، اما اعراب ایران هم سنی و هم شیعه هستند.

درحالی‌که ایران به‌عنوان یک امپراطوری، مرزهای جغرافیایی متنوعی در طول تاریخ داشته و هویت

در این بخش با توجه به رویکرد ناحیه‌ای بردی، مرحله تفسیر ارائه می‌گردد. در مرحله تفسیر، بردی به نقش عوامل غیر آموزشی (به تعبیر بهتر به عوامل اجتماعی)، در بررسی کشورهای مورد مطالعه توجه داشت. این عوامل اجتماعی را می‌توان مواردی همچون وسعت جغرافیایی، ویژگی‌های جمعیت-شناختی، خصوصیات فرهنگی (آداب و رسوم)، دین، نژاد، زبان، نظام سیاسی و ویژگی‌های اقتصادی دانست. اطلاعات موجود نشان می‌دهد که از لحاظ وسعت جغرافیایی و تعداد جمعیت، ایران کشوری بزرگ (هفدهمین کشور دنیا برحسب وسعت) با جمعیتی اندک (۸۲ میلیون نفر) و ژاپن کشوری

ساختار اجتماعی، ساختار نظام آموزشی و پدیده مورد مطالعه (مؤلفه‌های تربیت شغلی) است:

۶/۱/۱ هم‌جواری ساختار نظام اجتماعی

مهم‌ترین خرده‌عامل‌های نظام اجتماعی عبارت‌اند از: موقعیت جغرافیایی، نژاد، زبان، مذهب، نظام سیاسی و نظام اقتصادی. با توجه به مرحله تفسیر می‌توان گفت که تنها شباهت بین ایران و ژاپن این است که از لحاظ جغرافیایی هر دو در قاره آسیا - ولی با بیشترین فاصله ممکن از یکدیگر - قرار گرفته‌اند. تفاوت‌های بسیار بین خرده‌عامل‌های نظام اجتماعی باعث شده‌اند که بتوان با جرأت گفت شاید کمتر کشوری بتوان همچون ایران و ژاپن در دنیا یافت که با هم متفاوت باشند. بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت:

ژاپن جزء کشورهای توسعه‌یافته و ایران کشوری درحال توسعه در حوزه اقتصاد است.

ایران کشوری مسلمان با ساختار سیاسی مبتنی بر حاکمیت دین و تعالیم اسلامی و ژاپن از لحاظ سیاسی و اجتماعی سکولار است.

در ایران نقش مذهب در تعیین سیاست‌های کلان آموزشی سیر صعودی دارد، درحالی‌که در ژاپن نقش نظام مذهبی سیری نزولی را طی می‌کند.

۶/۲ هم‌جواری ساختار نظام آموزشی

تطبیق‌گران آموزشی در سرتاسر دنیا به‌خوبی آگاه هستند که الگوگیری از نظام‌های آموزشی عمده‌تر طی یک صد سال اخیر باعث شده است که بتوان علی‌رغم تفاوت‌های گسترده بین نظام‌های اجتماعی، هم‌جواری بسیاری بین کشورهای مختلف یافت. ژاپن و ایران استثناء نیستند. یافته‌های جدول (۳) نشان می‌دهد از بین شش عامل آموزشی، بین دو کشور در ۵ عامل شباهت بسیار وجود دارد. در ایران و ژاپن نظارت و کنترل اصلی آموزش رسمی بر عهده وزارت آموزش و پرورش است؛ آموزش ابتدایی برای کلیه کودکان شش ساله به بالا اجباری و طول دوره به‌صورت مشابه، شش سال است. در هر دو کشور موضوعات درسی دوره ابتدایی مشابه بوده و

ایرانی به تعبیر شایگان (۱۳۹۶)، یک هویت چهل‌تکه است، ویژگی‌های جغرافیایی ژاپن باعث شده است برای قرن‌ها از حمله و تجاوز خارجی‌ان در امان باشد. همچنین لازم است به اختصار به دو عامل نظام سیاسی و نظام اقتصادی دو کشور اشاره کرد. درحالی‌که هر دو کشور برای قرن‌ها دارای نظام پادشاهی بوده و ژاپنی‌ها هنوز این سنت سیاسی را حفظ کرده‌اند، از چهار دهه قبل نظام سیاسی در جمهوری اسلامی ایران با حاکمیت دین اسلام است. از منظر اقتصاد، درحالی‌که درآمد سرانه ژاپن (Gdp) برای سال ۲۰۱۸، ۳۹۲۸۷ دلار بوده است، در ایران ۵۴۹۴ دلار گزارش شده است. علاوه بر این، شاخص منابع انسانی ژاپن (مقدار HDI) برای سال ۲۰۱۸ برابر ۰٫۹۰۹ است که این کشور را در رده توسعه انسانی بسیار بالا قرار داده است - این کشور را در رتبه ۱۹ از ۱۸۹ کشور و قلمرو قرار داده است. HDI ایران برای سال ۲۰۱۸، ۰٫۷۹۷ است. هنگامی که ارزش برای نابرابری تخفیف می‌یابد، HDI به ۰٫۷۰۶ سقوط می‌کند، از دست دادن ۵۱ درصد به دلیل نابرابری در توزیع شاخص‌های بعد HDI. از بعد آموزشی، در هر دو کشور آموزش و پرورش فقط برای نه سال ابتدایی و راهنمایی اجباری است، اما ۹۸٪ و بیش از ۸۰٪ دانش‌آموزان به ترتیب به دبیرستان در ژاپن و ایران می‌روند. نسبت معلم به دانش‌آموزان (دبستان) در سال ۲۰۱۷ برای ژاپن ۱۶ و در ایران ۲۷ دانش‌آموز بوده است.

این تفاوت‌های گسترده بین عوامل مختلف اجتماعی در دو کشور به نظر می‌رسد مقایسه را برای تطبیق‌گران دشوار می‌سازد، ولی هنگامی که به استراتژی "آشناسازی بیگانه‌ها" توجه گردد، شاید بتوان نکات جالب توجه یافت.

۶ هم‌جواری

در این مرحله تلاش شده است با بررسی یافته‌های دو مرحله قبل و هم‌جواری شباهت‌ها و تفاوت‌ها، معیارهای لازم برای تطبیق‌پذیری و ارائه یک تحلیل تطبیقی فراهم گردد. این مرحله شامل هم‌جواری

جواری کشورهای منتخب در تألیف و نشر کتاب‌های درسی دوره ابتدایی است، درحالی‌که در ایران وزارت آموزش و پرورش نقش اصلی را در تهیه محتوا و نشر کتب درسی بر عهده دارد، در ژاپن بخش خصوصی در تألیف کتب درسی نقش فعال دارد.

دانش‌آموزان باید علاوه بر خواندن و نوشتن، ریاضی، علوم، مطالعات اجتماعی، تربیت بدنی و زبان مادری را فراگیرند؛ از الگوی ارزشیابی کیفی توصیفی برای تعیین پیشرفت تحصیلی فراگیران استفاده می‌شود. یافته مندرج در جدول (۳)، فقط مبین عدم هم-

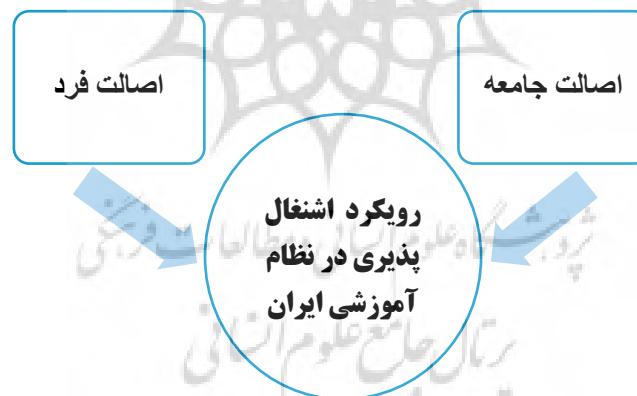
جدول ۳. هم‌جواری کشورهای منتخب در ساختار نظام آموزشی

کشور/ عوامل	ایران	ژاپن
نقش وزارت آموزش و پرورش	*	*
نوع آموزش	*	*
طول دوره ابتدایی	*	*
تألیف و ناشر کتاب‌های درسی	*	-
مواد درسی	*	*
نظام ارزشیابی	*	*

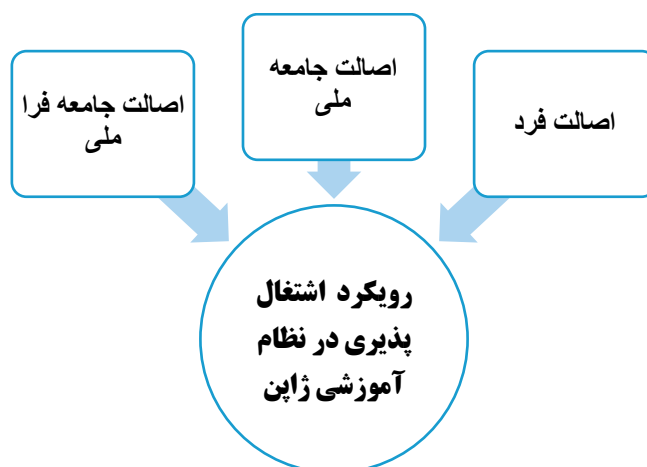
زمینه لازم را برای اصلاح رابطه انسان با دیگران و اجتماع فراهم نموده و صرفاً به معنای تطبیق با خواسته‌های جامعه نیست.

۶،۳ هم‌جواری ماهیت تربیت شغلی

تربیت شغلی مورد نظر در نظام آموزشی ایران، فرآیندی است که در مسیر تکامل معنوی انسان،

شکل ۱. فرآیند تربیت شغلی در نظام آموزشی ایران

شکل ۲. فرآیند تربیت شغلی در نظام آموزشی ژاپن

۶٫۴ همجواری مؤلفه‌های تربیت شغلی

نتایج همجواری مؤلفه‌های تربیت اجتماع دوره ابتدایی در دو کشور در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول ۴. همجواری ایران و ژاپن در محتوای آموزش‌های مرتبط با تربیت شغلی در دوره ابتدایی

کشور / عوامل	ایران	ژاپن
تنوع عوامل اصلی	۲	۲
تنوع مؤلفه‌های اصلی	۹	۹
تنوع زیر مؤلفه‌ها	۴۳	۴۷

۷ نتیجه‌گیری: مقایسه

در هر دو کشور می‌توان مؤلفه‌های تربیت شغلی را در ذیل دو حیطه ارزش‌های اشتغال‌پذیری و مهارت‌های اشتغال‌پذیری طبقه‌بندی کرد. هر دو نظام آموزشی در مؤلفه‌های حوزه‌های میهن‌دوستی، حق‌گرایی، تعاون و همکاری و مسئولیت‌پذیری که مربوط به شاخه ارزش‌های اشتغال‌پذیری هستند و در مؤلفه‌هایی نظیر بررسی و کاوش، خلاقیت، مشارکت، برقراری ارتباط که مربوط به شاخه مهارت‌های اشتغال‌پذیری هستند، مشترک‌اند، ولی از لحاظ ماهیت آموزش‌ها تفاوت‌های بسیار بین دو کشور مشاهده می‌شود.

نتایج بخش توصیف نشان داد که در هر دو کشور، تربیت شغلی معطوف به دو حیطه اصلی ارزش‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی است. علاوه بر این، تنوع مؤلفه‌های تربیت شغلی در هر دو کشور یکسان است (۹ مؤلفه اصلی در هر کشور)، ولی از لحاظ ماهیت آموزش‌ها، تفاوت‌های بسیاری بین دو کشور مشاهده می‌شود. تعداد زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی در نظام آموزشی ژاپن بیشتر از ایران است. همچنین تحلیل تنوع مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های تربیت شغلی نشان می‌دهد که در ژاپن هدف غایی برنامه درسی مطالعات اجتماعی، ایجاد جامعه‌ای دموکراتیک بین‌المللی از طریق تعلیم و تربیت است، درحالی‌که در نظام آموزشی ایران به روابط بین‌الملل توجه کمی شده است.

نظام آموزشی ایران بسیار کم است و می‌توان این میزان توجه اندک را نادیده گرفت.

در نظام آموزشی ژاپن با وجود اینکه اسناد بالادستی ژاپن در فرآیند تربیت شغلی به همگرایی فرد و جامعه و جامعه بین‌المللی تأکید زیادی دارند، بررسی فراوانی مؤلفه‌های تربیت شغلی در نظام آموزشی ژاپن حاکی از آن است که به مؤلفه واکنش شخصی و اظهار نظر فرد نسبت به سایر مؤلفه‌های تربیت شغلی توجه اندکی شده است. این در حالی است که در نظام آموزشی ایران این توجه بیشتر است.

تفاوت دیگر بین دو نظام آموزشی توجه به مؤلفه بصیرت سیاسی در نظام آموزشی ژاپن است، بدین صورت که رشد و توسعه آگاهی دانش‌آموزان درباره سیستم سیاسی و سیاست‌های کشور یکی از مؤلفه‌های مهمی است که در پایه ششم به آن توجه ویژه شده است. در کتب مطالعات اجتماعی پایه ششم برای تحقق این هدف اطلاعات خوبی درخصوص ساختار سیاسی کشور، نحوه مطلوب انتخاب نماینده، وظایف نمایندگان در مجلس، شرایط نمایندگان برای شرکت در انتخابات ارائه می‌شود، در نتیجه از کودکی دانش‌آموزان با ساختار سیاسی و چگونگی مشارکت در سیاست کشور آشنا شده و در بزرگسالی به انتخاب مهمی دست می‌زنند. این در حالی است که در نظام آموزشی ایران در دوره ابتدایی به این مؤلفه توجه خاصی نشده است و حتی در دوره‌های بعد هم افراد اطلاعات کامل و در این خصوص دریافت نمی‌کنند.

تفاوت بعدی در مؤلفه برقراری ارتباط با سایر کشورهاست. اهدافی نظیر رشد آگاهی دانش‌آموزان در خصوص نقش کشور ژاپن در جامعه بین‌الملل، به منظور ایجاد علاقه به برقراری ارتباط با کشورهای جهان در دوره ابتدایی ژاپن بسیار مورد توجه قرار گرفته است. درحالی‌که در نظام آموزشی ایران برقراری ارتباط، محدود به کشورهای همسایه می‌باشد.

دومین شباهت در بررسی مؤلفه‌های تربیت شغلی در دو نظام آموزشی؛ پایین بودن فراوانی مؤلفه‌های تربیت شغلی در حوزه ارزش‌های اشتغال‌پذیری نسبت به مؤلفه‌های حوزه مهارت‌های اشتغال‌پذیری است. در دنیای امروز که پیشرفت و تکنولوژی عرصه را بر اخلاق و ارزش‌ها تنگ کرده است و جهان شاهد نزاع‌های پی‌درپی بر سر منفعت‌طلبی و استعمار کشورهای توسعه‌نیافته است، توجه به ارزش‌های اخلاقی چون عدالت-خواهی و حق‌طلبی امری بسیار ضروری است؛ درحالی‌که نتایج تحلیل کتب در هر دو نظام آموزشی حاکی از این امر بود که متأسفانه ارزش‌ها مهم تلقی نشده‌اند.

سومین شباهت مربوط به بالا بودن فراوانی مؤلفه‌های میهن‌دوستی و کاوش و بررسی در مقایسه با فراوانی سایر مؤلفه‌ها در دو نظام آموزشی ایران و ژاپن است.

چهارمین شباهت مهم این است که در هر دو نظام آموزشی در حوزه مؤلفه برقراری ارتباط مطلوب، با توجه به پیشرفت تکنولوژی و گسترش ارتباطات مجازی، توجه و تأکید به استفاده صحیح از فضای مجازی و نحوه برقراری ارتباطات در فضای مجازی نشده است.

در بررسی تفاوت‌های موجود میان دو نظام آموزشی باید گفت؛ اولین تفاوت مهم حاکی از آن است که در نظام آموزشی ایران میزان توجه به بعد فردی و اجتماعی تقریباً یکسان می‌باشد، اما در نظام آموزشی ژاپن با وجود اصالت دادن به فرد در فرآیند اشتغال‌پذیری، با تحلیل محتوای کتب و اسناد بالادستی نتیجه‌ای که در واقعیت حاصل شد، گویای آن است که توجه به فرد بسیار کم‌رنگ‌تر از توجه به جامعه است. نکته مهم دیگر این است که نظام آموزشی ژاپن در تربیت شغلی افراد علاوه بر اصالت قائل شدن به فرد و جامعه ملی به جامعه فراملی نیز اصالت قائل شده است، درحالی‌که این امر در

منابع

خباز، محمد علی (۱۴۰۲). پایان‌نامه کارشناسی ارشد (طراحی مدرسه کار، هنر و تجربه با رویکرد ایجاد اشتغال‌زایی). مؤسسه آموزش عالی ارم، گروه معماری.

دهقانی، مرضیه (۱۳۹۰). طراحی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت شغلی دوره راهنمایی تحصیلی کشور. (رساله دکتری، دانشگاه فردوسی مشهد). مشهد، ایران.

دیبايي، صابر؛ محسن، سبحانی‌نژاد، مهدی (۱۳۹۹). طراحی الگوی مفهومی نظام جامع آموزش کارآفرینی: ابعاد، عناصر و مؤلفه‌ها. مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، ۹(۱۸): ۱۵۱-۱۶۹.

سرکارآرانی، محمدرضا (۱۳۹۲). فرهنگ آموزش و یادگیری: پژوهشی مردم‌نگارانه با رویکردی تربیتی. تهران: انتشارات مدرسه.

شایگان، داریوش (۱۳۹۶). افسون‌زدگی جدید، هویت چهل تکه و تفکر سیار، (ترجمه فاطمه ولیانی)، تهران: فرزانه روز.

محزون، علی‌اکبر. (۱۳۹۸، ۱۶ مرداد). جمعیت کشور ۸۳ میلیون نفر شد. خبرگزاری تسنیم. بازیابی‌شده از

<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/05/16/2070598>

ملکی، حسن (۱۳۷۵). سازمان‌دهی محتوای برنامه درسی، با تأکید بر مطالعات اجتماعی، تهران: نشر قو.

بداقیان، محمود؛ ناطقی، فائزه (۱۳۹۵). مهارت‌های شهروندی مغفول در برنامه درسی دوره ابتدایی. فصل‌نامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ش ۴۹: ۱-۱۲.

بهرامی جزی، پریسا (۱۳۹۵). پایان‌نامه کارشناسی ارشد (طراحی هنرستان دخترانه فنی‌و- حرفه‌ای با رویکرد اشتغال‌زایی). دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.

بهشتی، محمدباقر؛ محمودی، کریم و حسین‌پور، فاطمه (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی براساس مؤلفه‌های تغییر در باور، رفتار و نگرش‌های نقطه شروع توسعه. فصل‌نامه توسعه اجتماعی، ۱۱(۴): ۲۰۷-۲۳۶.

بهمنی، ندا؛ حسینی، سید رسول (۲۰۲۰). مطالعه تطبیقی آموزش کارآفرینی مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب و ارائه الگو برای ایران. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۷(۲۸): ۶۴۵-۶۳۰.

توحیدی، زهره. سروش علی اکبر، حسینی، سید حسن (۱۳۹۴). بررسی وضعیت اشتغال‌پذیری جوانان ایران. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان (۱۴)۳(۲۹)

حدادان، محمد صادق (۱۳۹۸). پایان‌نامه کارشناسی ارشد (بررسی تناسب استعداد شغلی با رشته تحصیلی و رابطه آن با انگیزه تحصیلی و عاطفه مثبت و منفی)، دانشگاه خلیج فارس، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

- Adnan, A. H. M. and Smith, E. (2001). The social functions of education in a developing country: the case of Malaysian schools and the role of Malaysian teachers, *Intercultural Education* 12(3): 325-337
- Althof, W., & Berkowitz, M.W. (2006). Moral education and character education: Their relationship and roles in citizenship education. *Journal of Moral Education*, 35(4), 495-518
- Avery, P. (1971). Iran, cultural crossroads for 2,500 years, *The UNESCO Courier*, Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000053888>
- Black, R. S. Mrasek, K.D. & Ballinger, R. (2003). Individualist and Collectivist Values in Transition Planning for Culturally Diverse Students with Special Needs, *Journal for Vocational Special Needs Education*, 25(2): 20-29
- Boon J, Sim Y, Print M (2005). Citizenship Education and Social Studies. In Singapore: A national Agenda. *International Journal of citizenship and Teacher Education*, 1(1): pp.223- 224
- Bray, M., Adamson, B., & Mason, M. (2014). *Comparative Education Research: Approaches and Methods*, Hong Kong: Comparative Education Research Centre
- CHEN, G. AND CHUNG J. (1993) The Impact of Confucianism on Organizational Communication. Paper presented at the annual meeting of SCA Convention, Miami Beach, Florida, November, 1993
- Cogan, J. (2002) Citizenship education and the preparation of future teachers. *Asia Pacific Education Review*. 3(2), pp.168-183
- DAVID MCCULLOUGH, 2008. Moral and social education in Japanese schools: Conflicting conceptions of citizenship, *Citizenship Teaching and Learning* Vol 4, No.1, 21-34
- Fass D, Ross W (2012). Identity, diversity and citizenship: A critical analysis of textbooks and curricula in Irish schools, *Journal of International Sociology*, 27(4) pp.1-22
- Heggart, K., Arvanitakis, J., & Matthews, I. (2019). Civics and citizenship education: What have we learned and what does it mean for the future of Australian democracy? *Education, Citizenship and Social Justice*, 14(2), 101-117
- <http://ncee.org/what-we-do/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/japan-overview/japan-instructional-systems/>.
- Ikemoto, T. (1996) Moral Education in Japan: implications for American schools, Available online at: <http://www.hiho.ne.jp/taku77/papers/thes595.htm>
- Ikeno, N. (ed) (2013) *Citizenship education in Japan*. London: Continuum
- Inoue, N. (2009). Religious Education in Contemporary Japan, *Religion Compass*, 3(4), 580-594, Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1749-8171.2009.00159.x>

- Izumi-Taylor, S. & Scott, J. (2013) Nurturing Young Children's Moral Development through Literature in Japan and the USA. *Research in Comparative and International Education*, 8(1), pp.38-54
- Jacoby, C. 2006. Moral Values Education: Characterizing Japan and Norway's Primary School Curriculum, M. A. Thesis, Institute for Educational Research, Faculty of Education, UNIVERSITETET I OSLO, Available at:
- Kang, M.J., & Glassman, M. (2010). Moral action as social capital, moral thought as cultural capital. *Journal of Moral Education*, 39(1), 21-36
- Kobara, T. (2010) Exemplary Social Studies Lessons in Japan: pedagogy for effective citizenship education, in K. J. Kennedy, W. O Lee & D.L. Grossman (Eds.) *Citizenship Pedagogies in Asia and the Pacific*, pp. 107-128. Hong Kong: Springer/CERC.
- Minei, A., Kampeeraparb, S., Taguchi, Y. & Suzuki, K. (2010) Comparative Case Studies of Citizenship Education in Fourteen Countries: neo-'national education' in the globalized era, in G. Pampanini, F. Adly & D. Brook Napier (Eds) *Interculturalism, Society and Education*, pp.3-18. Rotterdam: Sense Publishers.
- National Center on Education and the Economy, 2020. Japan: Learning Systems,
- National Institute for Educational Policy Research, (2010) Primary Schools in Japan, Available at: <https://www.nier.go.jp/English/educationjapan/pdf/201109BE.pdf>
- Nhu True, L.N. and Van Thi, T.N. 2014. The application of Confucian positive ethics on education in Japan and valuable lessons for Vietnam, Semantic Scholar, Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/1c20/333fe74bbefcacb0012e4de67c53f28bcacd.pdf>.
- Nuryatno, M.A. 2014. Comparing Religious Education in Indonesia and Japan, *Al-Jāmi'ah: Journal of Islamic Studies*, 52 (2), pp.435-458, Available from: https://www.researchgate.net/publication/299502785_Comparing_Religious_Education_in_Indonesia_and_Japan, [accessed Mar 02 2020].
- Poukka P. (2011). Moral Education in the Japanese Primary School Curricular Revision at the Turn of the Twenty-first Century: Aiming at a Rich and Beautiful Kokoro. University of Helsinki, Faculty of Behavioural Sciences, Department of Teacher Education, Research Report 323, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/25716?show=full>
- Shimura, T. 2015. Primary Geography Education in Japan: Curriculum as Social Studies, Practices and Teachers' Expertise, *Review of International Geographical Education*, 5(2), 151-165
- Shimura, T., Ibaraki, S., Yamamoto, T. & Ohsaki, K. (2014). An analytical study of Social Studies lesson practices and expertise of Social Studies teachers: Findings from research at Joetsu in Niigata, JAPAN. *Joetsu Social Studies*, 29, 31-40

Siisiäinen, M.2000.Two Concepts of Social Capital: Bourdieu vs. Putnam, Paper presented at ISTR Fourth International Conference "The Third Sector: For What and for Whom?" Trinity College, Dublin, Ireland, July 5-8, Available at:

https://www.researchgate.net/publication/200031251_Two_Concepts_of_Social_Capital_Bourdieu_vs_Putnam

Sims, H. and Manz, C. (1982). Social Learning Theory. *Journal of Organizational Behavior Management*, 3(4), pp.55-63.

Tabe, T. (2004). The Japanese-American comparison of the geographical skill in the initiation term. *Geographical Sciences*, 59(3), 132-139

Takeda, C.no date. SCHOOL EDUCATION AND RELIGION IN JAPAN (Jimbun-kagakukenkyusho-nempo No.6, p.100 ff"), Risho University, Tokyo, Available at:

<https://nirc.nanzan-u.ac.jp/nfile/3200>

Toshio, O.2009.Peace Education in Japan's Schools: A View From the Front Lines, *The Asian- Pacific Journal*, 7(16): 1-15, available at:

<https://apjpf.org/-Orihara-Toshio/3128/article.pdf>

UNESCO-IBE (2012). World Data on Education: Education in united state of America. Seventh edition. Geneva: International Bureau of Education.

http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Sweden.pdf

Yusof, H., Noor, M.A.M., Jalil, N.A., Mansor, M., & Awang, M. (2018) Nurturing Moral Values in Primary School, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(7), 1144-1156.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی